

Олександр Вєтров,
почесний краєзнавець України,
член НСЖУ.
м. Кам'янка Черкаської обл.

ПОВЕРНУТИ УКРАЇНСЬКОГО ПАТРІОТА ЧЕРКАЩИНІ
(Пом'яник про поета-патріота світлого розуму і гарячого серця
Олеся Весняного)

БЕЗСМЕРТЯ

(Фрагмент)

«...і бронза й мармур не гине
Дніпра не вичерпати воду...
Коли ж безсмертя справді є, –
Воно у пам'яті народу»

Олесь Весняний

Досліджується постать поета-націоналіста з Черкащини, педагога, викладача української літератури, активний діяч антифашистського підпілля ОУН у Станіславі і Києві в часи Другої світової війни Олександра Погорілого [Олеся Весняного].

Ключові слова: *Олесь Весняний, поезія, Україна, націоналісти, патріотизм, боротьба.*

Перша коротка згадка у сучасних історичних публікаціях про Олександра Погорілого належить перу Володимира Косика у його відомій книзі «Україна і Німеччина у Другій Світовій війні» у 1993 р. [1].

У своїй літературно-пошуковій публікації за 1996 р. «Хто знає про Олеся Погорілого?» у часописі «Поліття» і у газеті «Літературна Україна» за

17 квітня 1997 р. український бібліограф, літературознавець, краєзнавець, професор кафедри української літератури Прикарпатського університету імені Василя Стефаника Володимир Теодорович Полек підняв питання про вивчення життєвого й літературного шляху забутого поета – борця за волю України, доля якого тісно з Прикарпаттям, Олесь Погорілого.

У Прикарпатському університеті імені Василя Стефаника був оголошений конкурс на кращу студентську наукову працю з української мови і літератури імені Олесь Погорілого. Премію встановив і фінансував уродженець Івано-Франківська, громадянин Канади і бізнесмен пан Степан Держко, який у 1940-1941 рр. навчався у цьому закладі. Меценат сподівався, що премія водночас сприятиме зміцненню ідеї соборності України, бо Олесь Погорілий родом із східних областей радянської України.

А премію так назвав тому, що хотів висловити свою вдячність викладачеві тогочасного вчительського інституту, який намагався передати своїм вихованцям не тільки певну суму знань з української літератури, а й прищепити гордість за український народ, український патріотизм. Бо це історія і теперішнього університету, і всієї Соборної України, і української літератури. Олесь Погорілий – український поет, який виступив під псевдонімом Олесь Весняний [2].

Згодом на факт його загибелі пролила світло у своїй публікації «Німецька поліція про поета Погорілого» в газеті «Літературна Україна» за 2 жовтня 1997 р. [3] доктор історичних наук Надія Миронець. Власне тією публікацією дослідниця відгукнулась на вміщену в цій газеті попередньо літературно-пошукову замітку В.Т. Полека «Хто знає щось про поета Олесь Веснянина (Погорілого)?» [3].

У 2010 р. в газеті «Галицька просвіта» № 17 та в журналі «Краєзнавець Прикарпаття» № 16 прикарпатський краєзнавець Володимир Карпович Морозюк надрукував статтю «Олесь Весняний: поет, патріот, борець». А в журналі «Перевал» № 2-3 за 2011 р. він вже спільно з Іваном Гавриловичем

надрукували статтю «Олесь Весняний – поет-націоналіст з Шевченкового краю» [4].

Не зважаючи на уривчастість відомостей про життя і діяльність поета-патріота, публікації стали поштовхом для подальших досліджень.

21 травня 2015 р. Івано-Франківська обласна газета «Галичина» в статті «Олександр Погорілий. Поет і засновник Революційної Організації Українських Націоналістів» опублікувала коротенькі спогади про поета, уродженця Черкащини, надіслані редакції діаспорним журналістом із Франції Володимиром Гаврилюком, уродженцем старого Станіслава [5].

На Черкащині, батьківщині поета, про земляка-патріота взагалі не чули. Публікація Володимира Морозюка про Олесья Весняного потрапила мені на очі випадково, коли вишукував відомості про знаних людей – уродженців Кам'янського району для «Енциклопедії Кам'янщини», матеріали для якої збираю вже протягом багатьох років. Власне, з того моменту і почав досліджувати життя і творчість поета.

За наявним на той час матеріалом я написав історичну розвідку «Олесь Весняний – повернення із забуття» і виступив на районній науково-практичній краєзнавчій конференції, матеріали якої друкуються у випусках краєзнавчого збірника «Джерело». Для того, щоб виявити когось із знайомих родини Погорілих, помістив матеріал у Кам'янській районній газеті «Трудова слава» (№№ 67-69 за вересень-жовтень 2015 р.). У жовтні того ж року доповнену розвідку оприлюднено у збірнику V науково-практичної конференції «Чигиринщина: історія і сьогодення» [6; с.133-138].

У вересні 2016 р., як член топонімічної комісії м. Кам'янки, запропонував на загальних зборах жителів однієї з вулиць міста присвоїти їй ім'я Олесья Весняного – уродженця нашого району. Громада підтримала цю ідею. З листопада 2016 р. у Кам'янці з'явилася вулиця Олесья Весняного [7].

Після статті в районці до мене почали звертатися люди, які самі чи їх родичі мали прізвище Погорілі. Показували чи присилали світлини, але я бачив, що на знімках не Олександр. Тож коли одна жінка сказала мені, що її

подруга – це дружина племінника Олеся Погорілого, я, чесно кажучи, не повірив. Однак мене заінтригувало, що родич племінника був учителем. Збереглася навіть якась його книжечка з віршами. Коли жінка показала мені те, що все життя старанно зберігав її покійний чоловік, я зрозумів – ось він неоціненний скарб: листи написані рукою поета, уривки його невідомих творів, світлини всіх періодів життя!

Вже згодом, шукаючи публікації Олеся Весняного, переглядав станіславські газети 1941-1942 рр., переписувався з заступником директора Івано-Франківської обласної бібліотеки Галиною Горбань. Вона переслала деякі копії статей у періодиці і дала координати краєзнавця Володимира Карповича Морозюка. Перша телефонна розмова з ним відбулася 14 грудня 2016 р. Так я збирав і накопичував матеріали про свого земляка Олександра Погорілого (Олеся Весняного). Планую цього року закінчити книжечку про його життя, творчість, боротьбу.

***

Батько поета Погорілий Петро Кирилович і мати Бабій Марія Іванівна (1884 р.) народилися в с. Лозанівці Ташлицької волості Черкаського повіту (зараз с. Лузанівка Кам'янського району Черкаської області). Потім з трьома синами Миколою (1914 р.), Степаном (1918 р.) і Олександром (1919 р.) вони жили у с. Телепине (на кутку Довгалівці). Там само мешкали родичі матері на прізвище Бабії. Є неясна згадка про с. Катеринівку. На жаль, можливий період життя чи перебування у с. Катеринівці його батьків і поетове там народження поки що являється білою плямою і досліджуються.

Олесь так пише про батька в своєму невідомому до цього часу творі «Три подорожі» (знайшов я лише його початок): «...Він швець славний на всю Черкащину».

У Телепині на Кам'янщині Олександр Погорілий ходив до школи. У 1935 р. підробляв тиждень писарчуком у сільраді і «збільшив» у документах свій вік на два роки, щоб отримати виклик на іспити в університет. Тоді ж, після 8 класу, у 15 років, став студентом першого курсу Київського

державного університету. У нарисі «Три подорожі», він змальовує свій виліт із батьківського гнізда до столиці: «Ніби в люстрі бачу себе: насунутий на лоб картузик, військова полатана сорочка і чорні штанці, з яких я зовсім виріс... Моя справжня прикрийсть – мої смішні черевики. Вони – ніби човни піді мною... Та чи ж варте це уваги, коли я їду у Київ, у столичний університет? ...Так, так. Дописані два роки мені зовсім не шкодять. Я виглядаю на двадцять» [8].

На канікули повертався до отчого дому в Телепино. Зберігся його лист з Києва від 20 січня 1937 р. брату Миколі: «Взавтра я хочу додому. Скільки кладу я надій на цю відпустку... Мені треба докінчити десяток поем, ... повість. А часу треба так багато, темного кутка, щоб з нього виднілися поле, чи хвилі Дніпра, і щоб тільки не бачить, не чути людей... Я кілька днів починав писати поему Пушкін в Кам'янці, а в мене нічого не виходить. Але це буза... Я прочитаю тобі, що в мене не є» [9].

Олександр Погорілий – справжнє прізвище поета. Олесь Весняний – його літературний псевдонім, під яким він друкувався у київських часописах ще зі студентських років. Друкував, звісно, не всі свої поетичні твори: багато його поезій заховалося у потаємному зшитку. Вже навчаючись у Київському університеті, був свідком кривавих оргій сталінщини на збільшовиченій Україні. Розгадку світоглядних позицій поета зустрічаємо у його літературних пробах студентської доби 1935-1940 рр., коли навчався на філологічному факультеті. В одній із поезій він теплим світлом поетичних рядків дякує своїй шкільній учительці з с. Телепине за науку національної честі й гідності:

УЧИТЕЛЬЦІ (уривок) Полісся, 1938 р.

Насті Федоровні Діхтяр – моїй учительці, що
посивіла в тюрмі за націоналізм – присвячую.

«... – Ви навчали, щоб ми, як Тарас,
Покохали свою Україну,
щоб для неї жили, – Ви не раз

нам казали... І я материну

Вашу мову навіки зберіг...» [10].

Після смерті батька мама переїхала жити до Кам'янки. На початку квітня 1940 р. Олександр її навідує, милується красою барвистих світанків над Тясмином серед скель Тясминського каньйону, плаває, п'є джерельну воду, мріє і кохається в поезії.

15 квітня 1940 р. в обласному центрі Прикарпаття було відкрито учительський інститут з дворічним терміном навчання. У травні на роботу в інститут прибуло 11 випускників Київського університету [11; с.19-20].

З-поміж прибулих «східняків» дуже вирізнявся професор (це не вчене звання, а галицька форма звертання до викладача) Олександр (Олесь) Погорілий, викладач української літератури, який одразу ж почав збирати різні галицькі видання і журнали для Академії наук України. Місцеві студенти підтримали цей почин свого улюбленого «професора» (такої думки про нього багатолітній в'язень радянських концтаборів, а тоді студент Роман Бесараб), передаючи йому цінні, а часом й унікальні галицькі видання [12].

Володимир Гаврилюк (Франція) писав: «Сьогодні, здається, я єдиний, хто не лише знав його, а й був його дуже добрим приятелем. ...Кожного ранку, перед восьмою годиною, він проходив Липовою вулицею до інституту... Олесь був високого зросту, мав гарне обличчя, довге чорне волосся. Тримаючи в руці портфель, він йшов поволі, дещо нахилений вперед, глибоко задуманий, не звертаючи уваги ні на кого. В інституті його лекцій не пропускав ніхто. Їх слухали не тільки з увагою, а й з найбільшою приємністю, бо він говорив дуже цікаво, його голос зачаровував. Не дивно, що, як говорили, всі дівчата, а це фактично тільки вони були тоді студентами, були в нього залюблені. Але він мав одну любов – Україну [13]. Собор душі його сягав неба...»

Якось стався випадок, що міг закінчитися для Олександра трагічно. «Під час викладів про початки української літератури, – згадує Василь Галюк, – студентка-росіянка з Москви, донька чиновника у Станіславі

Фролова, гостро виступила проти проф. Погорілого, котрий сказав, що українська література має першість у групі східних слов'ян. Зона Фролова заявила, що російська мова і література були першими, це розгнівило професора, і він заявив, що мови російської тоді ще взагалі не існувало, тим самим немає мови про літературу».

Олесь Весняний займається літературною діяльністю. Кितिця його поезій об'єднана циклом «Карпатські мелодії». Це – «Подарунок», «Аж тепер зрозумів я навіки...», «Прохання», написані 1940 р. в Яремчому, та «На могилі Василя Стефаника» (с. Русів, 1941 р). Займається просвітництвом, читає лекції. Не забуває писати й мамі в Кам'янку.

У травні 1941 р. побував у Русові на відкритті музею В. Стефаника і, щиро захоплюючись творчою величчю письменника, присвятив йому поезію «На могилі Василя Стефаника». До 70-річного ювілею В. Стефаника опублікував статтю «Великий гуманіст», в якій писав, що у творах Стефаника видна «Любов велика і мудра. Любов великого гуманіста», що автор – «в повному розумінні світовий письменник» [14].

Згадував Володимир Гаврилюк (Франція): «Коли в червні 1941 р. вибухнула німецько-совєтська війна, Олесь покликали до армії. Йому дали апарати для передбачування погоди і доручили розставити їх десь поза містом. ...Коли перед приходом німців совєтські війська покинули Станіслав, Олесь залишився в місті. ...Олесь мешкав тепер знову там, де жив до призову в армію, – в будинку на другому поверсі, в помешканні з двох кімнат, неподалік від суду і головної квартири НКВС» [15].

Олесь Весняний активно працює в українських часописах, що почали відроджувалися у місті. З приходом «новітніх визволителів» у липні 1941 р. у Станіславі ОУН почала видавати часопис національного спрямування «Самостійна Україна».

У часописі № 3 (за 10 липня 1941 р.) газета опублікувала Акт проголошення Української держави і «Пастирські листи Князів Церкви у велику хвилину». Видавали його: Дмитро Гроголинський – начальний

редактор та Іван Чепига – відповідальний редактор. У часописі співпрацювали поет Олександр Погорілий (Олесь Весняний), Іван Ставничий, Микола Лепкий (брат Богдана Лепкого) та ін. Вийшло лише п'ять чисел часопису з 7 по 25 липня 1941 р. Видання стояло на чітко виражених українських державницьких позиціях, внаслідок чого і було заборонено угорською окупаційною владою [16].

12 липня 1941 р. у часописі «Самостійна Україна» № 4 з'явилася патріотична публікація Олесь Весняного «Земле моя» (3 думок поета) [17].

У Станіславі поет познайомився з Іриною Дибко-Филипчак, яка навчалася в учительському інституті до війни, підтримав її літературні спроби і залучив до ОУН. Вона почала друкуватися з 1942 р. У повоєнні роки стала відомою українською поеткою і перекладачкою в США [18].

За німецької окупаційної адміністрації з 22 липня 1941 р. у Станіславі націоналісти почали видавати тижневик націоналістичного спрямування «Українське слово» (видавець – Іван Чепига, відповідальний редактор – В. Гуцуляк). Співробітничали в часописі: Олександр Погорілий (Олесь Весняний), Тарас Франко (син Каменяра), Микола Лепкий, Петро Стрільців, письменниця Дарія Ярославська [19; с.17].

З нагоди проголошення Самостійної України у Львові, Олесь Весняний на другій сторінці часопису «Українське слово» № 1 від 22 липня 1941 р. випромінює поетичними рядками те, що давно нуртувало в його серці у вірші «Моє серце» [20].

26 липня 1941 р. він публікує велику статтю «Трагічна постать» на 3-4 сторінках (літературному додатку) в газеті «Українське слово» № 3 про Миколу Хвильового [21]. А 2 серпня 1941 р. на першій сторінці цього ж часопису «Українське слово» № 6 з'являється стаття Олесь Весняного «Революційна націоналістка» про Лесю Українку [22].

Згодом частину свого творчого доробку, особливо ті поезії, які ще з студентських років приховувалися від чужих очей у потаємному саморобному зшитку, поет уладнує у першу свою друковану поетичну збірку

«Пісні серця». Вірші, за які при радянській владі можна було отримати тюремний термін, увійшли до книги поезій, яка побачила світ у вересні 1941 р. у друкарні управи міста Станіслава, окупованого гітлерівцями! До поетичної збірки «Пісні серця» увійшли поетичні твори поета, написані на Поліссі (1938), у Каневі, Києві, Голосієві, Кам'янці (1937-1940), Станіславові (1941) [23; с. 242]. Живий вогонь і пророчі слова є у вірші «Ех, якби мені слово...», написаному у Станіславі 14 серпня 1941 р.:

«...Щоб ви знали ту правду єдину:
тільки кров'ю здобудеться щастя
і ніколи, ніколи Вкраїну
нам без крові здобути не вдасться!»...[24; с. 6].

Окрилений історичною подією проголошення Самостійної України, Олесь Весняний відкриває своє патріотично-лицарське забрало: в боротьбі за свободу України визначає нарешті своє місце відверто – в лавах вірних синів України українських націоналістів. Він пафосно вітає Акт відновлення Української держави у Львові 30 червня 1941 р. і в часописі «Українське слово» № 17-18 від 31 серпня 1941 року публікує поезію «Україні». В алегорії «На Київ, братове!..» у цьому ж часописі поет-революціонер пророкує визволення Києва від чорних сил [25].

Вийшло 37 номерів і вже у квітні 1942 р. видання було заборонене німецькою окупаційною владою через його «українськість» [26; с. 17]. Патріоти не опустили руки і таки домоглися видання газети «Станіславське слово» на заміну «Українському слову», хоча і з жорстокою цензурою та значними обмеженнями. Олесь Весняний був членом редколегії [27].

Зміна назв часописів не завадила намірам і надалі інформувати краян про українське життя на всій території України, про українську культуру, про історію та героїв, друкувати твори українських письменників. Різними засобами журналістики подавалися ці публікації – інформаціями, репортажами, статтями, оповіданнями, замальовками відомих і невідомих авторів, поезіями. Звісно, значна частина публікацій подавалася без

авторства або ж під криптонімами чи псевдонімами. Друкувалися під літературними псевдонімами поети Олесь Весняний, Марко Боєслав, М. Зорян, публіцисти Р. Гірний і В. Кленовий, гуморист Панько Затирка, новеліст Сава Крилач [28].

Гаврилюк Володимир (псевд. і крипт.: Богдан Ірчан) у перші тижні, коли українська преса не була під німецьким контролем, працював у станіславській газеті. Незабаром був призначений керівником відділу інформації та пропаганди ОУН Станіславської обл., працював разом з обласним провідником Ярославом Мельником (псевдо «Роберт»). Він згадував: «Одного дня Олесь прийшов до редакції і приніс поезії, пропонуючи нам їх видати. Ці поезії він написав ще коли був викладачем. ...Вони були дуже гарні, читалися з приємністю, у багатьох з них Олесь говорив з любов'ю і з захопленням про Україну. Ми погодилися на його пропозицію. Ця збірка поезій появилася під псевдонімом Олесь Весняний» [29]. Збірка «Пісні серця» вийшла 1941 р. у станіславському видавництві «Нове життя» [30]. Це видавництво існувало при Українському комітеті Станіслава (місцева українська влада).

...Надії поета і його друзів на боротьбу за відродження України з приходом «нового визволителя» у 1941 р. швидко розвіялися. Поет пересвідчився: потрібно ставати до рішучішої боротьби, покладаючись на власні сили.

Володимир Гаврилюк (Франція) згадував: «Олесь почав цікавитися історією ОУН. ...Ми говорили про ОУН, але теж і про німців, їх політику супроти України, яка, на його думку, не буде прихильною. ...З наших дискусій і з прочитаних книжок, що їх розшукував для нього, він виробляв собі щораз більш точну опінію про німців і про те, як українці взагалі, а зокрема ОУН, повинні ставитися до них. Із книжок, він робив виписки. ...На окремій сторінці він переписав «Декалог націоналіста» і тримав її в шухляді у столі. О. Погорілому подобалися три строфи «Маршу Українських

Націоналістів». Одного разу під час наших дискусій, Олесь став серед кімнати і з захопленням декламував:

«Зродились ми великої години,
З пожеж війни, із полум'я вогнів –
Плекав нас біль по втраті України,
Кормив нас гнів і злість на ворогів»....

«Такі слова міг написати той, хто жив тільки Батьківщиною – Україною. – сказав він мені після цього, – Це слова свободи!»

Приблизно через місяць після окупації Станіслава Крюгер, шеф гестапо, наказав зліквідувати осідок ОУН-бандерівців. Всіх він вислав згодом до концтабору. Це вразило Олеся дуже боляче, і він ще більш критично висловлювався про німців: «Вони не прийшли звільнити нас від советів. Вони – окупанти України, вороги України».

Він висловлювався досить загально, але й не приховував свого критичного ставлення і до керівників ОУН за їх, на його думку, малоактивну поведінку супроти німців. Так, одного разу, говорячи про ОУН, він раптом кинув: «Ех, пацани вони!»... Він не коментував цього вислову. Однак для мене було ясно, що він уже досить точно виробив собі опінію про необхідність агресивної поведінки супроти німців» [31]. У поета, як у творчої особистості, існували деякі розбіжності з програмою і ідеологією інтегрального націоналізму ОУН і були більш радикальні погляди на боротьбу проти німців за волю України [32; с.137].

«Вкоротці після того, як німці вдерлися до Києва, під час наших розмов Олесь зачав часто говорити мені про своє бажання повернутися до Києва, здаючи собі, однак, дуже добре справу з того, що наразі це було зовсім неможливо. ...Та все ж, на початку листопада, він вирушив до столиці на вантажній машині у спеціально підготованій пустій бочці з під нафти, з просвердленими отворами для дихання і вирізаним дном.

...Наша розлука і прощання були дуже болючі, бо ми стали добрими друзями. Я здавав собі справу, що ми вже більше не побачимося. На жаль,

так і сталося... Переїзд через кордон з Галичини до Райхскомісаріату Україна (був створений 1.09.1941 р.) пройшов, як і передбачив мій батько, без найменшої проблеми. Після повернення до Києва Олесь попросив шофера вантажівки подякувати моєму батькові за таку чудову ідею» [33].

З кінця 1941 р. Олесь Весняний у Києві. Як український націоналіст. У вирі підпільної антифашистської боротьби [34].

Приблизно в січні 1942 р. створює і очолює Революційну Українську націоналістичну організацію (РУНО), серед інших програмових цілей якої передбачалося усунення фюрера і переворот у Німеччині. У проекті листівки була також мова про замах на начальника поліції безпеки і СД. [35; с. 574].

Скупі розрізнені дані свідчать, що поет їздить по Київщині, веде організаційно-пропагандистську роботу серед молоді, розповсюджує листівки і різноманітну літературу, розбудовує організаційно РУНО, залучає до національно-визвольної боротьби і колишніх комсомольців [36].

Олесь Весняний з Києва виїжджав до Львова, а потім через певний час повернувся в Київ знову в складі нової похідної групи ОУН. Про це свідчить учасник цієї групи Микола Мартинюк в своїй книзі «Спогади з підпілля», виданій у Лондоні: «Після загибелі мельниківців керівництво українським національно-патріотичним підпіллям перебрали на себе бандерівці. Їх ряди поповнювалися як за рахунок місцевих жителів, так і членів нових Похідних груп із Західної України. 29 червня 1942 р. після відповідного вишколу зі Львова на східні терени України вирушили Іван Семенюк, поет Олесь Весняний, Дацюк і Микола Мартинюк. Останній мав посвідчення співробітника кременчуцької газети "Дніпрова хвиля"» [37; с. 28].

За що боровся Олесь Весняний найкраще можна дізнатися з першоджерел: це звіти головної централі поліції безпеки й служби безпеки (СД) в Берліні, в яких йдеться про зріст невдоволення населення та зріст радикалізму, про антинімецьку настанову українських політичних угруповань. Одноразово згадані місцеві підпільні групи – київська Революційна Українська Націоналістична Організація (РУНО, керівник

Олександр Погорілий), крем'янецька – Фронт Української Революції (ФУР) і львівська – «Борці за Незалежність України». Новиною є інформація про РУНО, яка мала близько 1000 членів і була розгромлена німецькою поліцією [38].

У своєму звіті до штабу Розенберга начальник поліції безпеки СД у Києві 15.09.1942 р. писав:

Документ №139.

УРИВОК З ДОНЕСЕНЬ ІЗ ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ СХОДУ. №18.

Берлін, 28 серпня 1942 року. Секретно!

Начальник поліції безпеки і СД.

А. Ворог і питання безпеки. Український рух опору.

... «24.07 цього року був арештований українець Погорілий, який, за його власними показаннями, є засновником і керівником РУНО – Революційної української народної організації. РУНО нібито утворена в Києві в цьому році й зараз має приблизно 1000 членів. ...З самого початку РУНО вважала, що Німеччина буде переможена Англією. Фактично, програма цієї організації була викладена включно в листівках. У Погорілого були знайдені 15 різних листівок, надрукованих на друкарській машинці. Вони є лише проектами і їх розповсюдження передбачалося найближчим часом. У цих листівках Погорілий вимагає знищення як російського, так і німецького імперіалізму: тільки тоді Східна Європа нарешті заспокоїться. З цією метою повинні бути усунені як Сталін, так і деспот Гітлер і його “головний собака” Гейдріх. Окрема листівка Погорілого звертається до угорських солдатів із запитанням, заради чого вони, по суті, воюють. Адже після війни Гітлер, як це видно з його книжки “Моя боротьба”, перетворить Угорщину на свою колонію. Деспот Сталін буде замінений іншим деспотом. Слід відзначити, що, як повідомив Погорілий, він за професією є “поетом” – фаталіст і одиночка. Програма РУНО – це суміш більшовицьких ідей та радикальних націоналістичних тенденцій» [39].

Як видно з цього документа, зразу після приїзду з Галичини Олесь почав втілювати ідею, яка поволі визрівала в його голові ще в Станіславі: боротися проти німецьких окупантів. Так, уже в січні 1942 р. він створює Революційну Українських Націоналістичну Організацію (РУНО) і розпочинає активну діяльність. Але йому не довелося діяти довго: 24.07.1942 р. гестапо його арештувало.

У Києві він і загинув у гестапівській катівні разом зі своїм товаришем-однокурсником з Київського університету – літератором-націоналістом Юрієм Булатом (за переказами – на електричному стільці) [40].

На підставі свідчень націоналістів, які уникнувши арештів покинули Київ або пішли у глибоке підпілля, а згодом виїхали на еміграцію, єдиним місцем, куди звозили людей, яких знищували, був Бабин Яр [41]. Тому тіло Олександра Погорілого також ймовірно завезли до Бабиного Яру.

Перебуваючи в Києві, Олександр регулярно старанно писав мамі листи. А тут раптом в Кам'янку вони перестали йти. Материнське серце відчуло недобре і, взявши в попутниці дружину старшого сина Миколи Віру, вона терміново поспішила до Києва.

Коли зайшли в будинок, де мешкав Олександр, двері були незамкнені, а по порожній квартирі вітер ганяв папери, скрізь були розкидані інші його речі. По всьому було примітно, що тут відбувся раптовий обшук. Матір охопили розпач і горе. Напевно вона знала або здогадувалася, чим він займався, бо до самого кінця свого життя сподівалася, що Олесь живий, може десь за кордоном, як багато інших, що виїжджали або кого забирали до Німеччини. На свято Перемоги 9 травня завжди ходила в центр Кам'янки до обеліска, все надіялася. Так з роками й відійшла в інший світ, не дочекавшись свого сина... Племінник його Веніамін Погорілий, теж завжди був упевнений по її намові, що дядько Олесь десь є живий...[42].

У Києві, де він загинув, лише зусиллями громадського комітету по увічненню жертв Бабиного Яру в «Книгу скорботи України. Місто-герой Київ» за даними Центрального державного архіву громадських об'єднань

України (ЩДФГОУ) у числі 887 загиблих цивільних осіб внесено і два речення про Погорілого (навіть ім'я і по-батькові для авторів видання залишається до цього часу невідомим):

«Погорілий. Засновник і керівник революційної української націоналістичної організації (РУНО) в м. Києві в січні 1942, яка нараховувала близько 1000 членів по Україні. Заарештований і загинув у гестапо 24.07.1942» [43].

У 2-му томі промовистого мартирологу української нації «Розіп'ята муза. Антологія українських поетів, які загинули насильницькою смертю» (2011 р., упорядник Юрій Винничук) є нарис і про Олесь Весняного [44].

У трьохтомнику «За забралом літературного псевдоніму і криптоніму» в розділі «Письменники, публіцисти, літератори...Галицьких видань ХІХ ст.-40-років ХХ ст.», виданому у 2016 р. за авторством В. Морозюка, у 2 томі на ст. 79-80 вміщена енциклопедична розвідка «Олександр Погорілий (Весняний Олесь)» [45]. У дванадцятитомнику «Пом'яник імен на землі Прикарпатській» № 10 за 2010 р. на ст. 62-64 розміщено статтю «Олесь Погорілий», а у наступному № 11 за 2011 р. стаття «Олесь Весняний. Поет, патріот, борець» [46].

А на Черкащині, його батьківщині, де народився і провів своє босоноге дитинство поет, про нього, його життя і боротьбу за Україну взагалі ніхто нічого не знає! В українській літературі ім'я поета Олесь Весняного начебто не існувало, потонуло в трясовині забуття, а поетична й публіцистична спадщина загублена-розпорошена по багатьох виданнях, літературознавчо не опрацьована.

Треба зробити все, щоб ім'я Олександра Погорілого (Олесь Весняного) заслужено увічнити в одному ряду з кращими синами України, поетами-націоналістами Олегом Ольжичем, Оленою Телігою, Михайлом Дяченком (Марком Боєславом) та іншими патріотами, які свою кров, серця і світлі голови принесли на олтар української духовності.

ЛІТЕРАТУРА І ДЖЕРЕЛА

1. Косик Володимир. Україна і Німеччина у другій Світовій війні. – Париж-Нью-Йорк-Львів, 1993.
2. Полек Володимир. Хто знає щось про поета Олесья Веснянина (Погорілого) // Літературна Україна. – 1997. – 17 квітня.
3. Миронець Надія. Німецька поліція про поета Погорілого // Літературна Україна. – 1997. – 2 жовтня.
4. Морозюк Володимир. Олесь Весняний: поет, патріот, борець // Галицька просвіта. – 2010. – 20 травня. – №17; Морозюк Володимир. Олесь Весняний: поет, патріот, борець // Краєзнавець Прикарпаття. – 2010. – Липень-грудень. – №16; Морозюк В. Олесь Весняний, поет-націоналіст із Шевченкового краю / В. Морозюк, І. Гаврилович // Перевал. – 2011. – № 2/3: зшиток 1. – С. 240-243.
5. Володимир Гаврилюк. Олександр Погорілий // Галичина. – 2015. – 21 травня.
6. Олександр Ветров. Олесь Весняний – повернення із забуття // Трудова слава. – 2015. – 11, 15, 18 вересня. – №№ 67 – 69; Ветров О.В. Олесь Весняний – повернення із забуття / Чигиринщина: історія і сьогодення. Матеріали V науково-практичної конференції. 12–13 листопада 2015 р. – Чигирин: Вертикаль, 2016.
7. У Кам'янці з'явиться вулиця Олесья Весняного // Трудова слава. – 2016. – 23 вересня. – № 38.
8. Весняний Олесь . «Три подорожі». Уривок. Авторський машинопис. 2 аркуші. Архів Ветрова О.В.
9. Лист О. Погорілого рідному брату Миколі в с.Телепино. 20.01.1937р. 1 арк. (двохсторонній). Оригінал. Архів Ветрова О.В.
10. Володимир Морозюк. Олесь Весняний-поет, патріот, борець // Краєзнавець Прикарпаття. – 2010. – Липень-грудень. – №16.

11. Юрій Угорчак. Ректори Станіславського учительського та Станіславського (Івано-Франківського ім. Стефаника) педагогічного інститутів // Краєзнавець Прикарпаття. – 2012. – Січень-травень. – № 19.
12. Володимир Полек. Там само.
13. Володимир Гаврилюк. Там само.
14. Володимир Полек. Там само.
15. Володимир Гаврилюк. Там само.
16. Володимир Морозюк. Письменник Зоря Зоряна поетична // Просвіта Прикарпаття. [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <http://uaprosvita.if.ua/component/content/article/8-news/119-zoria-%20zorianapoetychna.html>
17. «Самостійна Україна». – 1941. – 12 липня. – №4.
18. Видатні діячі Прикарпаття. Перекладачі. Ірина Дибко-Филипчак // Сайт «Івано-Франківська обласна універсальна наукова бібліотека ім. І. Франка». – [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <http://www.lib.if.ua/dbase/persons.php?action=sort&q=7&by=nomination>
19. Морозюк Володимир. Сторінки до українських часописів у Станіславі – Івано-Франківську// Краєзнавець Прикарпаття. – 2012. – №19.
20. Морозюк Володимир. Олесь Весняний – поет, патріот, борець // Галицька Просвіта. – 2010. – 20 травня. – №17.
21. Олесь Весняний. Трагічна постать // Українське слово. – 1941. – 26 липня. – № 3.
22. Олесь Весняний. Революційна націоналістка // Українське слово. – 1941. – 2 серпня. – № 6.
23. Морозюк В. Олесь Весняний, поет-націоналіст із Шевченкового краю / В. Морозюк, І. Гаврилович // Перевал. – 2011. – № 2/3: зшиток 1. – С. 240-243.
24. Олесь Весняний. Пісні серця. – Станіслав: Нове життя, 1941. Оригінал. Архів Ветрова О.В.
25. Олесь Весняний. «Україні». «На Київ, братове!..» // Українське слово. – 1941. – 31 серпня. – №17-18.

26. Морозюк Володимир. Сторінки до українських часописів у Станіславі – Івано-Франківську// Краєзнавець Прикарпаття. – 2012. – №19.
27. Володимир Морозюк. Олесь Весняний – поет, патріот, борець // Сайт «Хата - читальня Прикарпаття». Письменники Прикарпаття. Олесь Весняний. – [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу:
<https://sites.google.com/site/xatachytalnya1/pismenniki-prikarpatta/oles-vesnaniy>
28. Морозюк Володимир. Письменник Зоря Зоряна поетична // Просвіта Прикарпаття. [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу:
<http://uaprosvita.if.ua/component/content/article/8-news/119-zoria-zorianapoetychna.html>
29. Володимир Гаврилюк. Там само.
30. Володимир Полек. Там само.
31. Володимир Гаврилюк. Там само.
32. Ветров Олександр. Олесь Весняний – повернення із забуття / Чигиринщина: історія і сьогодення. Матеріали V науково-практичної конференції. 12-13 листопада 2015 р. – Черкаси: Вертикаль, 2006.
33. Володимир Гаврилюк. Там само.
34. Морозюк Володимир. Олесь Весняний – поет, патріот, борець // Краєзнавець Прикарпаття. – 2010. – Липень-грудень. – №16.
35. Володимир Косик. Там само.
36. Степан Мудрик (Мечник). У боротьбі проти московської агентури. – Мюнхен: Українське видавництво, 1980.
37. Микола Мартинюк. Спогади з підпілля. – Лондон, 2000.
38. Є.Ш. «УПА в світлі німецьких документів» // Свобода (український щоденник, Джерзі Сіті і Нью-Йорк). – 1984. – 31 липня. – № 144. – [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу:
<http://www.svoboda-news.com/archiv/pdf/1984/Svoboda-1984-144.pdf>
39. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВОВУУ) Документи німецької окупаційної влади. Фонд штабу

Розенберга. Донесення із окупованих територій Сходу. № 18. Звіт начальника поліції безпеки і СД у Києві; 15.09.1942 р.; Володимир Косик. Там само.

40. Морозюк Володимир. Олесь Весняний – поет, патріот, борець // Сайт «Хата – Читальня Прикарпаття». Письменники Прикарпаття. Олесь Весняний. [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу:

<https://sites.google.com/site/xatachytalnya1/pismenniki-prikarpatta/oles-vesnaniy>

41. Богдан Червак. 21 лютого 75 років тому в Києві розпочалися розстріли підпілля ОУН // Громадське радіо 21 лютого 2017 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу:

<https://hromadskeradio.org/programs/rankova-hvylya/21-lyutogo-75-rokiv-tomu-v-kyuevi-rozpochalysya-rozstrily-pidpillya-oun-bogdan-chervak>

42. Спогади Погорілої Параски Андріївни (дружини племінника поета).

м. Кам'янка, 2017 р. Записав Ветров О.В. Архів Ветрова О.В.

43. Книга скорботи України – місто герой Київ / ред. колегія: голова О.С. Яковенко, заст. гол. О.П. Биструшкін, І.М. Красильников, П.П. Панченко, відп. секр. Г.Є. Ясєв. – К., 2003.

[Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу:

<http://www.kby.kiev.ua/komitet/ru/membook/bookofsorrowukraine/16/207.html>

44. Юрій Винничук (упорядн.). Розіп'ята муза. Антологія українських поетів, які загинули насильницькою смертю. Т. 2. 2011 р.

45. Морозюк Володимир. За забралом літературного псевдоніма і криптоніма: (Письменники, публіцисти, літературознавці на сторінках галицьких видань ХІХ ст. – 40-х років ХХ ст.) : у 3 т. / Володимир Морозюк. – Івано-Франківськ, 2016.

46. Морозюк Володимир. Пом'яник – 10: імена на землі Прикарпатській / Володимир Морозюк. – Івано-Франківськ: Гостинець, 2010.

The figure of the nationalist poet from Cherkasy region, teacher, teacher of Ukrainian literature, activist of the OUN anti-fascist underground in Stanislav and Kyiv during the Second World War Oleksandr Pohorily [Oles Vesnyany] is studied.

Key words: *Oles Vesnyany, poetry, Ukraine, nationalists, patriotism, struggle.*